

Zakaj njim uspeva, nam pa ne?

Kaj ima Singapur, česar Slovenija nima? Zakaj nekaterim državam uspeva, nam pa ne? In zakaj so Danci med najbolj srečnimi na svetu?

Ta teden je bil na spletnih straneh Dela daleč najbolj bran blog Ahmeda Pašića z naslovom [Zakaj njim uspeva, nam pa ne?](#) V njem govori o tem, kako sta v Singapurju, kamor se je pred kratkim preselil skupaj z družino, oba z ženo le v dveh dneh dobila službo; v Sloveniji, čeprav sta oba visoko izobražena, jima ni uspelo niti v dveh letih. Brezposelnost je tam nizka, gospodarstvo cveti, znajo privabiti tuje investitorje, razvijati in plemeniti svoje blagovne znamke in najboljša podjetja. Kot piše Pašić, je singapurska vlada takoj, ko so se začele pojavljati prve posledice globalne ekonomske krize, ukrepala in sistem razvoja gospodarstva je lahko brez motenj deloval naprej.

Zakaj torej njim uspeva, nam pa ne? Ekonomist Daron Acemoglu in politolog James Robinson v knjigi [Why Nations Fail?](#) naštejeta nekaj tez, zakaj nekaterim državam spodleti. Njun ponavljajoči se odgovor je, da zato, ker imajo zastarele institucije, ki si jih parazitske elite zelo hitro podredijo. Stabilne in ves čas modernizirane institucije v državi so tiste, ki so steber ekonomije, spodbujajo znanje, zmanjšujejo birokracijo, podpirajo inovacije, preganjajo koruptivnost in so odprte za nove tehnologije. Ni se jim težko spreminjati, če gre za blaginjo državljanov in razvoj gospodarstva; varujejo pravice posameznikov, vzpodbujajo investicije in nagrajujejo trud. »Vlagatelji in inovatorji se morajo počutiti varne, ne smejo biti ves čas v strahu, da če bodo uspešni, jih bodo oplenili tisti, ki imajo moč.« A institucije se ne modernizirajo same, oblikuje jih politika, politični proces je ključen. Ko avtorja knjige govorita o tem, zakaj so nekatere države neuspešne, vse skupaj zveni zelo znano.

Ali Slovenija ni sodobna in uspešna država, ker nima sodobnih institucij? Po vsej verjetnosti. Sodobnih institucij pa nimamo, ker za to nikoli ni bilo prave politične volje. Veliko lažje kot oblikovati spremembe se je bilo zatakni v ideološkem prepiru o drugi svetovni vojni. Volivci zato že več kot dve desetletji na volitvah izbiramo med »partizani« ali »domobranci« (beri: volimo preteklost), namesto da bi svoj glas dali političnemu programu. Zato se za slednjega politiki že zelo dolgo ne trudijo več.

Namesto da bi politika oblikovala sodobne institucije, jih je raje dala v uporabo interesnim skupinam, te pa so jih začele uporabljati za svoje namene in pretakati državna sredstva na svoje račune in so v gospodarsko-političnem podzemlju postajale vedno močnejše. Spomnimo se le na stanje stvari v zdravstvu, spomnimo se na največje investicije v državi, od avtocestnega križa do Teša 6. Mnoge organizacije, ki so se skrivale pod podnaslovom kreativnosti, od reklamnih agencij do številnih medijev in celo dobrodelnih organizacij, ki bi lahko zasnovale neke družbene vsebine, zazrte v prihodnost, pa v resnici niso bile drugega kot pralnice denarja.

V pomembnem desetletju po samostojnosti torej nismo znali niti imeli interesa oblikovati in modernizirati institucij. Vzemimo za primer umetnost. Čeprav nisem nostalgik, se večkrat spomnim, kako smo (skupina dramaturgov in režiserjev) na začetku 90. let pri gledališki reviji Maska zasnovali tematsko številko, v kateri smo objavili članke domačih in tujih gledaliških teoretikov in praktikov, ki so govorili o tem, da sodobno gledališče potrebuje nove produkcijske odnose oziroma sodobne gledališke institucije – z mednarodnim programom in koprodukcijami, brez stalno zaposlenih igralcev oziroma plesalcev, z dobro tehnično podporo ...

Slovensko sodobno gledališče, ki je ostajalo brez svojega odra, se je začelo razvijati le nekaj let za najmočnejšim v Belgiji ali Nemčiji, kjer skupaj z umetniško prakso niso nastajale le nove gledališke institucije (Kaaitheater, Hebbel ...), ki so danes že klasika, temveč so začeli odpirati tudi najboljše plesne in gledališke šole v Evropi. Oblikoval se je izjemen intelektualni potencial močnih dramaturgov, umetniških vodij in producentov, ki so preoblikovali urbane prostore v glavnih mestih in v provinci in ki lahko danes brez velikih težav organizirajo velike kulturne dogodke, kot so evropske prestolnice ali veliki mednarodni festivali.

Pri nas se razen redkih in zelo podhranjenih zavodov ni zgodilo nič. In izjemna energija sodobnega gledališča iz tistega časa se je počasi izčrpala. Sodobna umetnost je pri nas nekaj, kar smo vedno enačili z alternativo, nekaj, kar nikoli ne bo postalo mainstream. Če bi se Picasso rodil pri nas, bi kubistične slike lahko razstavljal le na Metelkovi (pa o Metelkovi vse dobro!). Ne bi imel možnosti, da postane klasika.

V Sloveniji ne znamo institucionalizirati vitalne energije realnih modernih praks, od umetniških do znanstvenih inovacij in socialnih sprememb. Raje jih pustimo, da se izčrpajo, kot pa da bi jih vključili v sistem, ki bi ga lahko te prakse vitalizirale. Ne razumemo pojma tako imenovane mehke moči, ki je danes eden od glavnih kriterijev uspešne države in kamor poleg kulture sodijo še diplomacija, prepoznavne blagovne znamke, okoljska politika, dobre univerze, mednarodno brani časopisi, tuji vlagatelji, kakovostna javna televizija ...

S čim je London odprl olimpijske igre leta 2012? Z odličnim nastopom svojih rock in pop glasbenikov, in to je bil eden najboljših tovrstnih spektaklov, kajti to je ena od njihovih najbolj prepoznavnih in uspešnih mehkih moči – svetovno prepoznana institucija, ki je rodila najboljše glasbene studie, najboljše glasbene revije, številne televizije. London vedno povezujemo s smetano najboljšega v glasbi, filmu in kulturi nasploh.

Kaj še dela nekatere države uspešne? Poglejmo recimo Dansko, ki velja za eno najbolj uspešnih držav, njeni prebivalci pa se že več let uvrščajo na vrh lestvice najbolj srečnih in zadovoljnih prebivalcev na svetu. So skromni, sreča je, kot pravijo, zanje proces in ne stalnica, nekaj, za kar se aktivno trudiš vsak dan. Zaupajo drug drugemu in državi, imajo veliko stopnjo socialne varnosti, kar zmanjšuje anksioznosti, imajo brezplačne šole, stopnja politične participacije je visoka, imajo dobra vodstva na vseh področjih, nizko korupcijo, zelo močno civilno družbo, kar omogoča visoko kvaliteto socialnih odnosov. Imajo sicer visoke davke, ki jim vse to omogočajo. Tudi mi jih imamo. In še presenečenje – Danci delajo le 37 ur na teden, imajo pet tednov dopusta, in kot kažejo statistike, kar 68 odstotkov svojega časa posvečajo družinam in hobijem. Imajo pač sistem, ki deluje. To, kar šteje, je učinkovitost – ne le čas, ki ga preživijo v službi. In to, kar šteje največ, so zadovoljni državljani.

Kako kaj spremeniti? Z neprekinjenim tokom majhnih sprememb v čvrsto začrtani smeri. Z modernim razmišljanjem. S fokusiranjem na posameznosti. Verjamem, da lahko največ spremenimo z dobrim kadrovanjem. Dobri ljudje na pravih delovnih mestih lahko spremenijo tok dogajanja. Pred kratkim sem v oddaji Preverjeno gledala inspirativni prispevek o [Steklarni Hrastnik](#), podjetju, ki je bilo tik pred propadom, dokler ni tja za generalnega direktorja prišel Andrej Božič. Zaznal je potencial zaposlenih; namesto da bi klestil stroške, je začel vlagati v najboljše, lokalno je spremenil v globalno, spoštoval je talente in steklaro spremenil v uspešnico. Kako neizmerno lepo je dandanes videti zaposlene iz Hrastnika, ki pravijo: »Vsako jutro grem tako zelo vesel v službo.« Hrastnik je postal mala Danska.

Razmišljati sodobno. Ko je Irska pred kratkim na referendumu izglasovala pravico istospolnih do poroke, je takoj postala bolj moderna država.

Naša vlada pa se je v teh dneh veliko ukvarjala z obiskom v Vatikanu.

Danci delajo le 37 ur na teden, imajo pet tednov dopusta, in kot kažejo statistike, kar 68 odstotkov svojega časa posvečajo družinam in hobijem. Imajo pač sistem, ki deluje. To, kar šteje, je učinkovitost – ne le čas, ki ga preživijo v službi. In to, kar šteje največ, so zadovoljni državljani.